جغرافیا و مخاطرات محیطی، شمارهٔ ششم، تابستان۱۳۹۲

صص ۱۴۰-۱۲۳

ارزیابی سطح ریسک در فرایند توسعه سیستم‌های گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان خرّم آباد)

حسنعلی فرجی سبکبار[۱]- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران، تهران، ایران

محمد سلمانی – استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران، تهران، ایران

اطهره عیاشی – کارشناس ارشد برنامه‌ریزی گردشگری دانشگاه تهران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱/۳۰   تاریخ تصویب:۱۳۹۲/۶/۲۰

چکیده

این پژوهش درصدد شناسایی ریسک‌ها، از طریق فرایند ارزیابی و مدیریت ریسک و همچنین در تلاش برای بررسی وضعیت ریسک‌های گردشگری و تخمین سطح و طبقه‌بندی آنها در شهرستان خرم‌آباد است. در این مطالعه از دیدگاه سیستم گردشگری برای بررسی ریسک‌ها استفاده شده است. برای این منظور با بررسی ادبیات نظری و دیدگاه کارشناسان، ریسک‌ها شناسایی شدند و سپس برای ارزیابی پارامترهای ریسک از مدل Dematel- ANP و تکمیل پرسشنامه توسط دو گروه مدیران و گردشگران در سیستم گردشگری شهرستان خرم آباد استفاده گردید. نتایج پژوهش حاضر، حاکی از آن است که در بین ریسک‌های شناسایی شده در منطقه مورد مطالعه، که عبارتند: از ریسک‌های سیاسی، ریسک‌های حقوقی، ریسک‌های اقتصادی و مالی، ریسک‌های اجتماعی- فرهنگی، ریسک‌های بهداشتی و محیطی، ریسک‌های تکنولوژیکی، ریسک‌های ساختاری و عملکردی و ریسک‌های ایمنی و امنیت و ریسک‌های تکنولوژیکی بیشترین احتمال وقوع را دارند. بیشترین مقدار شدت، مربوط به ریسک‌های ساختاری و عملکردی است. همچنین از طبقه بندی ریسک‌ها که در ساختار سیستماتیک گردشگری شهرستان خرم آباد مشخص گردید، سطح ریسک در این محدوده، نسبتاً بالاست و مهم‌ترین سطح ریسک مربوط به ریسک‌های ساختار مدیریتی و عملکردی می‌باشد.

کلید واژه‌ها: ریسک، ارزیابی ریسک، سیستم‌های گردشگری، شهرستان خرم‌آباد.

---

۱ نویسندهٔ مسئول: ۰۹۱۲۵۳۵۹۲۱۷

Email: hafaraji@gmail.com

۱. مقدمه

به‌طورکلی، ریسک‌ها از منظر سیستمی می‌توانند نظم اصلی سیستم یا قسمت‌هایی از آن را مختل کرده، پایداری‌اش را برهم زنند. به هرحال، کلیه فعالیت‌های سیستماتیک دارای یک سیستم باز می‌باشند که به راحتی مورد حمله قرار می‌گیرند و حوادث به راحتی می‌توانند آنها را تخریب کنند. توسعه گردشگری نیز از این قاعده مستثنی نیست (گلاسر[1]، ۲۰۰۳: ۱۴). گردشگری، به لحاظ ماهیت و ابعاد متنوعش سبب گردیده است تا ویژگی سیستماتیک به خود اختصاص دهد. سیستم گردشگری عمدتاً از نوع سیستم‌های باز می‌باشد و هر گونه تغییر و دگرگونی در یک جزء عامل تأثیر گذار بر سایر اجزاء است که در ارتباط متقابل با همدیگر هستند و با سیستم‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین المللی در ارتباط متقابل قرار دارند (معصومی، ۱۳۸۸: ٦٤؛ ریچی[2]، ۲۰۰۹: ۱۱؛ گلاسر، ۲۰۰۳: ١٦ و قاسمی، ۱۳۹۰: ۳). همچنین بر اساس نظر «رایف وبیر» فعالیت‌های مربوط به گردشگری در سطح منطقه همانند سایر سیستم‌های محلی و منطقه‌ای، از نوع سیستم‌های «انسان ساخت»، «احتمال آمیز» و «پیچیده» می‌باشند (آشور[3]، ۲۰۱۰: ۴). و دارای ویژگی هایی از قبیل مبهم بودن و نامطئن بودن هستند (سو ولین[4]، ۲۰۰٦:٩٦٨). کنترل و برنامه‌ریزی این نوع سیستم‌ها نیز مشکل‌تر از سیستم‌های ساده و جبری است. در نتیجه قطعیت آنها کمتر و پیش بینی نتایج آنها بیشتر متکی بر احتمالات است و ریسک‌ها نه تنها زیر ساخت‌های یک مقصد گردشگری را دچار آسیب می‌کند بلکه تصویر مقصد، بنیان‌های اقتصادی، سیاسی و غیره را مورد تهدید جدی قرار می‌دهند (آشور،۴:۲۰۱۰). از طرفی نیز کلیه سازمان‌ها وسیستم‌ها در هر سطحی از عملکرد و در هر زمان و مکان با دامنه‌ای از ریسک‌ها که بر کارکرد آنها و دستیابی به اهدافشان تأثیر می‌گذارد مواجه می‌باشند (عسگری، ۱۳۸۸: ۵) از این رو، ریسک‌ها را نمی‌توان به طور کامل حذف کرد، بلکه می‌توان آنها را به شکل بهتری مدیریت نمود که آسیب‌پذیری آنها کاهش یابد. بر اساس نظریات اسمیت[5] (۱۹۹۵)، چنین رویکردی اغلب منجر به پایه‌گذاری رویکردی به اسم ارزیابی و مدیریت ریسک می‌گردد تا عناصر و عوامل ریسک یا آسیب‌پذیری به جوامع انسانی و اموال آنها را کاهش دهند (ریچی، ۹۷:۲۰۰۹).

۱،۱.مروری بر ریسک‌های سیستم گردشگری

گردشگری، سیستم پیچیده، چند بعدی و میان رشته‌ای است و همواره پویا و پایدار می‌باشد(اینسکیپ[6]، ۵۰:۱۹۹۱). لذا نگرش سیستمی، رویکرد نسبتاً جامعی برای درک، تجزیه و تحلیل، برنامه‌ریزی و پویایی گردشگری است (قاسمی، ۱۳۹۰: ۱). نگرش سیستمی به گردشگری را بعضی از اندیشمندان این علم در دهه ۱۹۹۰ به بعد مطرح کرده‌اند. آنها

1 Glaesser
2 Ritchie
3 Aschauer
4 Hsu & Lin
5 Smith
6 Inskeep

اجزای متفاوت گردشگری را به صورت کلیت به‌هم پیوسته می‌دانند؛ به عنوان نمونه گان[۱] معتقد است که گردشگری را باید به عنوان یک سیستم دانست و همچنین بیان می‌دارد که تمام بخش‌های گردشگری به یکدیگر مربوط هستند و موفّقیت و پویایی گردشگری در یک مکان در سایه تعامل، همکاری و ارتباط متقابل، کارایی و موفقیت عناصر مختلف این سیستم میسر می‌باشد (گان، ۲۰۰۲:۳۳). لیپر[2] نیز گردشگری را سیستمی متشکل از سه عنصر جغرافیایی معرفی می کند:۱- ناحیه مبدأ؛ ۲- ناحیه مقصد؛ ۳- شبکه ترانزیت (لیپر، ٢٠٠٤:٥٣). در این زمینه هال یادآوری می‌کند که ارتباطات ساده خطی و گاه زنجیره‌ای نمی‌تواند به ما در درک موقعیت‌های پیچیده علوم فیزیکی یا اجتماعی کمک کند؛ در حالی که تفکر سیستمی می‌تواند کمک بیشتری به درک درستی از گردشگری و پیچیدگی‌های آن کند (ریچی، ۲۰۰۹:۱۰به نقل از هال[۳]،۲۰۰۰). همچنین برخی از نویسندگان گردشگری را به عنوان یک سیستم یکپارچه متشکل از اجزاء در نظر می‌گیرند که از عوامل و بخش‌های گوناگون و پیچیده‌ای تشکیل شده و شامل یک ساختار درونی و یک ساختار بیرونی است. براین اساس، گرشگری می‌تواند به عنوان یک سیستم باز نیز مطرح شود که از رویداد و حوادث خارجی نیز اثر می‌پذیرد و موجب اختلال در ساختار درونی و ناپایداری در فاکتورهای سیستم گردشگری می‌گردد (ریچی، ۲۰۰۹:۱۱و کمپ[٤]، ۲۲۷، ۲۰۰۹). مدل سیستمی گردشگری کاسپار[٥]، از نوع سیستم بازی است که مشتمل بر ساختار داخلی اعم از زیر سیستم‌های موضوعی و فرهی با سیستم فرادست متشکل محیط‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیکی، و محیطی که دارای ارتباط متقابل با یکدیگر هستند، محسوب می‌گردد (گلاسر،۲۰۰۳:١٦به نقل از کاسپار، ۱۹۹۸). بنابراین، با توسعه سیستم‌های گردشگری، حوادث و ریسک‌های بیشتری اجزای این سیستم را تهدید می‌کنند (واگنه[6]، ۲۰۰۸: ۳۸۷). در واقع هر مقصد گردشگری، با حوادث و عوامل منفی روبرو است که می‌تواند سیستم گردشگری آن مقصد را مختل و دچار آسیب کند. از جمله این عوامل می‌توان به غذاهای نامطبوع و نامرغوب، اقامتگاه‌های نامناسب در مقصد، مواجه شدن گردشگران با دزدان و جیب برها، مرگ و میر، آب و هوای نامناسب، رفتار نامناسب بومیان، سقوط هواپیما، تروریسم، جرم و جنایت، ناامنی‌های سیاسی، بیماری‌ها و بلایای طبیعی اشاره کرد. این عوامل در واقع بر روی گردشگران و بر سایر اجزاء و محصولات گردشگری اثر می‌گذارند (فوچس و ریچل[۷]،۲۰۰٦:۸۵؛ سو و لین[۸]،۲۰۰٦:۹٦۹؛ بنتلی و پیج[۹]، ۲۰۰۸:۸۵۸ و فوچس و ریچل، ۲۰۱۱:۲٦۷). در نتیجه باید گفت، این عوامل منفی، ریسک‌هایی محسوب می‌شوند که پتانسیل آسیب رسانی را دارند و سبب بروز خسارت در ساختار و سیستم

1 Gunn Clare
2 Leiper
3 Hall
4 Kemp
5 Kaspar
6 Zvaigzne
7 Fuchs & Reichel
8 Hsu & Lin
9 Bentley & Page

گردشگری می‌شوند و آنها را با مشکل مواجه می‌سازند (بنتلی و پیج، ۸۵۸:۲۰۰۸ و تسای و چن[1]،۱۵۸:۲۰۱۱). بنابراین در این مقاله سعی شده است که به ضرورت شناخت ریسک‌ها در سیستم مقاصد گردشگری از منظر ارزیابی ریسک و تجزیه و تحلیل آنها پرداخته شود. بر اساس مطالعات پیشین ریسک‌هایی که در مطالعات گردشگری شناسایی شده‌اند عبارتند از: «ریسک‌های فیزیکی که به آسیب‌های فیزیکی برای مصرف‌کنندگان اطلاق می‌شود و به عنوان نتیجه‌ای از عملکرد محصول تلقی می‌شود، ریسک‌های مالی و اقتصادی که عبارتند از ریسک‌هایی که مربوط به پول‌های سرمایه‌گذاری شده می‌باشد و در محصولات از دست خواهند رفت، ریسک‌های ساختاری و عملکردی که شامل ریسک‌های شناسایی شده محصولات با احتمالاتی می‌باشد که آن‌طور که انتظار می‌رود اداره نمی شود، ریسک‌های اجتماعی ترس از اینکه خریدها مطابق با استانداردهای گروه مرجع نباشد، ریسک‌های روانی ترس از اینکه محصولات سازگار با تصویر ذهنی خریداران نباشد و ریسک‌های زمانی احتمال اینکه مصرف این محصول بیش از حد زمان‌بر باشد» (فوچس و ریچل،۸۴:۲۰۰۶؛ فوچس و ریچل، ۲۶۷:۲۰۱۱؛ سونمز و گریف[2]، ۱۲۳:۱۹۹۸؛ کوینتال و همکاران[3]، ۷۹۸:۲۰۱۰؛ سو ولین، ۹۷۳:۲۰۰۶ و سیمسون و سیگو[4]، ۳۱۷:۲۰۰۸).

همچنین برخی از پژوهشگران حوزه گردشگری به ریسک‌های سلامتی، تروریسم، جرم و جنایت‌ها و ناپایداری‌های سیاسی اشاره کرده‌اند (پیتی و همکاران[5]، ۴۰۰:۲۰۰۵؛ لپ و جیبسون[6]، ۶۰۷:۲۰۰۳؛ سونمز و گریف، ۱۲۳:۱۹۹۸ و سیمسون و سیگو، ۳۱۷:۲۰۰۸).

فوچس و ریچل شش فاکتور اصلی برای تجزیه‌وتحلیل به عنوان ریسک‌های درک شده در مقصد مورد نظر را شناسایی کرده‌اند. این عوامل عبارتند از: ریسک‌های انسانی؛ ریسک‌های مالی؛ کیفیت خدمات؛ اجتماعی- روانی؛ بلایای طبیعی؛ حوداث ماشین و مشکلات مربوط به غذا و آب و هوا. آنان در این پژوهش به این نتیجه رسیده اند که ریسک‌های مقاصد گردشگری یک مفهوم چند بعدی است و امکان شناسایی ریسک‌هایی که در ارتباط با این موضوع می‌باشند، وجود دارد (فوچس و ریچل، ۸۹،۱۰۰:۲۰۰٦). بر اساس مطالعه ای که توسط تسور و همکاران[7] انجام شده است، معیارهای شناسایی شده برای ریسک گردشگری عبارت است از: ریسک‌های حمل و نقل، نظم و قانون، بهداشتی، اقامتی، آب و هوایی، خدمات پزشکی، ایمنی و امنیت. در این مطالعه نویسندگان از روش‌های AHP و Fuzzy برای به دست آوردن وزن ریسک‌ها و ارزیابی آنها استفاده کرده‌اند. ریسک‌ها در دو طبقه اصلی ریسک‌های فیزیکی و تجهیزات برای ارزیابی دسته‌بندی شده است و با استفاده از روش‌های فوق وزن دهی شدند. نتایج حاکی از این است که مهم‌ترین عامل ریسک‌های نظم و قانون، حمل و نقل و بهداشتی در ارزیابی ریسک

1 Tsai & Chen
2 Sönmez & Graefe
3 Quintal & et.al
4 Simpson & Siguaw
5 Peattie & et.al
6 Lepp & Gibson
7 Tsaur & et al

هستند (تسور و همکاران،۱۹۹۷:۸۰۰-۸۰۶). سیمسون و سیگو به بررسی و شناسایی ریسک‌های ادراک شده در سفر پرداخته‌اند. نتایج مطالعه حاکی از آن است که ریسک‌های فیزیکی و ساختاری و بهداشتی و سلامتی برجسته‌تر و نمایان‌تر است. در ریسک‌های فیزیکی به معیار تصادفات و ایمنی و امنیت و در ریسک‌های ساختاری به معیارهای حمل و نقل و جاده‌ها توجه بیشتری شده است (سیگو و سیمسون، ۲۰۰۸: ۳۲۰- ۳۲۵). سو و لین به موضوع ریسک از دیدگاه شناخت ذهنی توجه کرده‌اند و یادآوری می‌کنند که گردشگران و خریداران در خرید محصولات و مقاصد گردشگری احساس عدم اطمینان می‌نمایند. در این تحقیق، از دو عامل احتمال و شدت برای تجزیه و تحلیل ریسک و به دست آوردن ماتریس ریسک استفاده و سپس سطح ریسک از طریق این ماتریس محاسبه شده است. نتایج حاصل نشان می‌دهد که ریسک‌های مالی و فیزیکی دارای بیشترین مقدار بوده‌اند (سو و لین، ۲۰۰٦: ۹۷٤-۹۷۹). ایتزینگر و ویدمن[1] به جستجوی ریسک‌هایی پرداخته اند که در منطقه گردشگری آلپ تیرول در استرالیا وجود دارد. در این تحقیق بر اینکه اولا چه نوع ریسک‌هایی در منطقه تیرول وجود دارد و ثانیاً احتمال وقوع هریک از انواع ریسک‌ها چقدر است تاکید شده است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که تعیین و شناسایی ریسک‌ها یکی از راه‌های درک خطر می‌باشد. یافته‌های این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که نگرش افراد نسبت به ریسک‌ها بستگی به شدت وقوع هریک از ریسک‌ها دارد (ایتزینگر و ویدمن، ۲۰۰۷: ۹۱۲ – ۹۱۵).

۱,۲.مروری بر ادبیات ارزیابی ریسک

ریسک یک پدیده معمول و رایجی است و هر فردی در زندگی، سطحی از آن را تجربه کرده است و بر اساس استاندارد مدیریت ریسک «اثر عدم اطمینان بر اهداف و مقاصد» سازمان‌ها و سیستم‌ها»تعریف می‌شود (عسگری، ۱۳۸۸: ٢٤). بر اساس مطالعات یتس[2] شاخص‌های ریسک شامل سه قسمت است ۱- پتانسیل از دست دادن؛ ۲- سطح معناداری از دست دادن؛ ۳- احتمال از دست دادن (پیزام و همکاران،۲۰۰٤:۲۵۱). بنابراین ریسک اشاره به اثرات منفی یا خسارت‌هایی دارد که نتیجه آن خطرات بالقوه یا وقایع بسیار شدید خواهد بود و می‌تواند با دو عنصر اصلی تعریف شود: الف) اثرات منفی و میزان خسارت وارد شده؛ب) احتمالات وابسته به آن (یه و ون[3]،۲۰۰۹:۱۸۲). این نشان می‌دهد که ریسک یک موضوع چند بعدی است (آسموس و همکاران[4]،۲۰۱۰:۳۹٤۳). سنجش ریسک دارای سه جز اصلی «شناسایی ریسک»، «تحلیل ریسک» و «ارزیابی ریسک» می‌باشد (عسگری،۱۳۸۸: ۲۹؛ براون[5]،۲۰۰۹: ۳٦). بر اساس تعاریف و مفاهیمی که درباره ریسک گفته شد، معادلات متفاوتی برای سنجش و ارزیابی ریسک وجود دارد. یکی از آنها عبارت است از:

1 Eitzinger & Wiedemann
2 Yates
3 Ye & Wen
4 Assmuth & et.al
5 Brown

معادله (۱) ریسک= احتمال * شدت (پیامد)

این معادله نشان می‌دهد اندازه ریسک تابعی است از احتمال وقوع خطراتی که ممکن است اتفاق بیفتد و شدت پیامدهای هر حادثه است. بر اساس این معادله، احتمال وقوع در حقیقت شانس وقوع چیزی است که از نسبت دادن نتیجه ممکن یا احتمال به وقوع پیوستن آن نتیجه در دراز مدت حاصل می‌شود. احتمال وقوع تمام حوادث بین صفر (برای یک حادثه که عدم وقوع آن حتمی است) و یک (برای یک حادثه که وقوع آن حتمی است) قرار دارد (سترگ دره شوری، ۱۳۸٤: ۱۵؛ یه و همکاران[1]، ۲۰۰۹:۱۲۵۱).

آنچه که در این مقاله بدان توجه شده، این است که گردشگری یک سیستم است که همانند سیستم‌های دیگر، می‌تواند از درون و بیرون آسیب ببیند. بنابراین از رویکرد ارزیابی ریسک برای شناسایی و تجزیه و تحلیل ریسک‌های این سیستم استفاده شده است. از این رو این پژوهش در پی پاسخگویی به احتمال و شدت وقوع مؤلفه‌های ریسک گردشگری و سطح ریسک در سیستم گردشگری شهرستان.

۲. منطقه مورد مطالعه

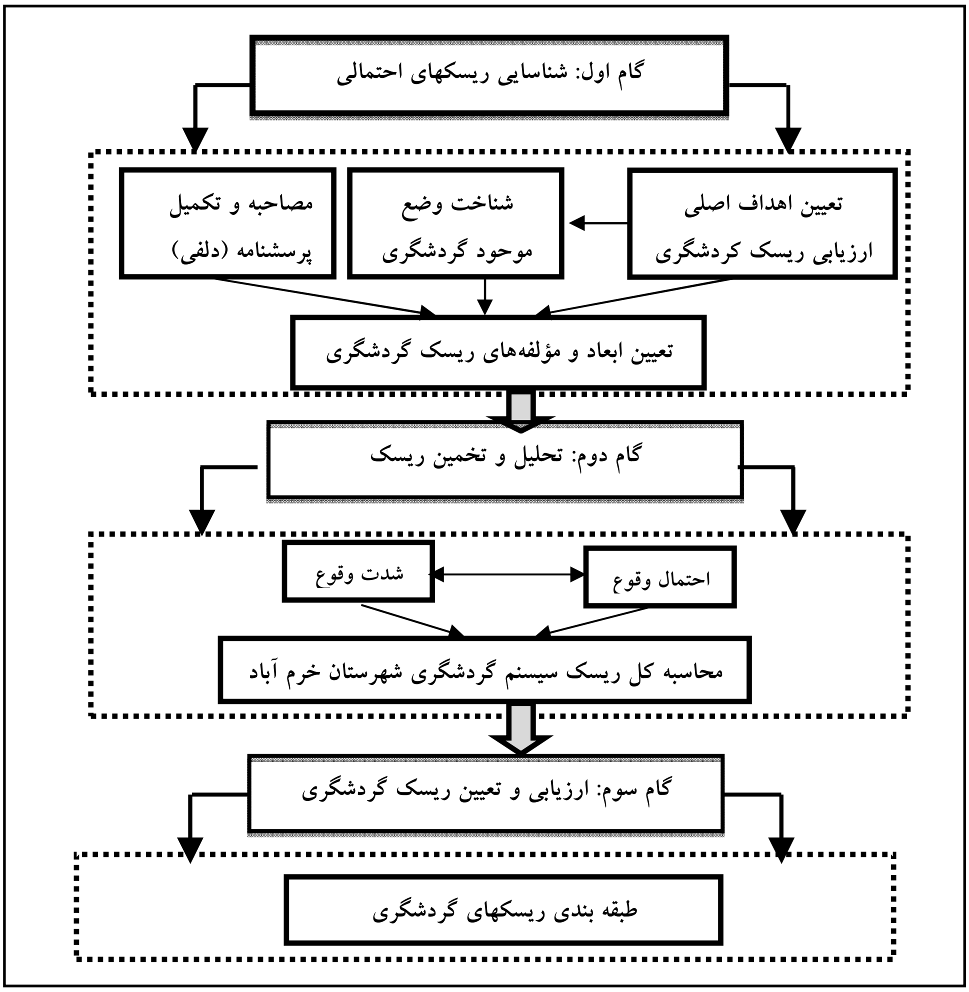
شهرستان خرم آباد، با ٤۹۳٦ کیلومتر وسعت در ٤۷ درجه و ٤۱ دقیقه تا ٤۸ درجه و ۵۷ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۵٦ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی واقع شده و به عنوان یکی از ده شهرستان استان لرستان حدود ٤٤٪ از خاک این استان را دربرمی‌گیرد (استانداری لرستان، ۱۳۸۸: ۳۵-۳۷). شهرستان خرم آباد، دارای توان‌های بالای توسعه گردشگری است. وجود منابع و جاذبه‌های طبیعی و تاریخی- فرهنگی، از قبیل قلعه فلک الافلاک، پل شکسته،پل کشکان، دریاچه و سراب کیو، غار دوشه، آبشار نوژیان، شوی، بوران، دریاچه گهر و غیره، از پتانسیل‌های توسعه بخش گردشگری شهرستان محسوب می‌شوند(آبادی سرزمین، ۱۳۸۲: ۵۰٤- ۵۱٦). تلفیق این آثار و جاذبه‌ها با آثار تاریخی و فرهنگی، ضرورت احداث کاربری‌های وابسته به آن مانند خدمات گردشگری، تفریحی، پذیرایی و هتل داری را مطرح می‌کند. اما با توجه به مطالعات انجام شده، به دلیل مهیا نبودن جاذبه‌ها برای استفاده گردشگران و نامتناسب بودن تسهیلات و امکانات گردشگری و در نتیجه آن نا امن شدن محیط برای گردشگران، آلودگی‌های محیطی و مشکلات برنامه‌ریزی و اجرایی و نا آشنا بودن بومیان و جامعه میزبان با امور مرتبط با گردشگری، سیستم توسعه گردشگری این شهرستان در معرض آسیب و خطر قرار دارد.

۳. مواد و روش‌ها

در این مطالعه، روش جمع آوری داده‌ها برای شناسایی ریسک‌ها در فرایند توسعه گردشگری، بر اساس مروری بر ادبیات مرتبط و بحث و گفتگو با گروه دلفی بوده است. در مراحل بعد به منظور تجزیه و تحلیل ریسک‌ها، از

1 Ye & et.al

روش‌های دیماتل و فرایند تحلیل شبکه‌ای استفاده شده است. در گام آخر برای طبقه بندی آنها، روش تاپسیس به کار گرفته شده است. شکل ۱ فرایند پژوهش را در مقاله حاضر نشان می‌دهد.

شکل ۱ مرحل انجام فرایند پژوهش

جامعه آماری در این تحقیق شامل سه گروه اصلی بوده‌اند. گروه اول همان اعضای گروه دلفی بودها که شامل اساتید دانشگاه‌ها، مدیران، نیروهای سازمان‌های اجرایی گردشگری و افراد دست‌اندر کار در این زمینه و جمعی از کارشناسان و خبرگان در حوزه مطالعات گردشگری می‌باشند. گروه دوم، گردشگران داخلی وارد شده به مقصد گردشگری که از جاذبه‌های گردشگری و اماکن تاریخی شهرستان دیدن می‌نمایند و گروه سوم، مسئولان و مدیران فعال در بخش گردشگری شهرستان مورد مطالعه می‌باشند. حجم نمونه در گروه اول، مجموعه ای از۳۲ نفر بوده است که بر اساس میزان تخصص و تسلط بیشتر بر موضوع تعیین گردیده‌اند. حجم نمونه در گروه دوم شامل دو

دسته گردشگران داخلی وارد شده به مقصد گردشگری که از جاذبه‌های گردشگری و اماکن تاریخی شهرستان دیدن می‌نمایند و مسئولان و مدیران فعال در بخش گردشگری بوده‌اند. حجم نمونه از روش کوکران محاسبه گردید. برای تعیین حجم نمونه در این پژوهش، خطای نمونه‌گیری برابر با ۰/۱، واریانس برابر ۰/۵ و حجم جامعه به دلیل مشخص نبودن تعداد گردشگران برابر صفر فرض گردید. در نتیجه حجم نمونه مورد نظر از گردشگران ۱۹۵ نفر محاسبه شد. حجم نمونه در بین مسئولان و مدیران فعال در بخش گردشگری به دلیل محدود بودن تعداد افراد سعی گردید از همگی آنها نظر سنجی به عمل آید. تعداد افراد این گروه ۵۰ نفر می‌باشد. در مجموع همان‌طوری که اشاره گردید، با توجه به اینکه جامعه آماری را دو گروه گردشگران و مدیران تشکیل می‌دهد، در هر گروه آماری از روش نمونه گیری متفاوتی استفاده شده است. برای گردشگران با توجه به غیرهمگن بودن این افراد از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است. پرسشنامه‌های این پژوهش در ابتدا مربوط به دو راند دلفی می‌باشد. در مرحله بعد، پرسشنامه‌هایی برای روش دیماتل و فرایند تحلیل شبکه در محاسبه شدت ریسک طراحی گردید. در نهایت، برای محاسبه احتمالات ریسک، پرسشنامه‌هایی بر اساس طیف لیکرت با مقیاس ترتیبی یا رتبه‌ای تهیه گردید. تجزیه و تحلیل ریسک‌های توسعه گردشگری با استفاده از ۸ مؤلفه شناسایی شده در این حوزه و با دو فاکتور اصلی ریسک (احتمال و شدت وقوع) صورت گرفته است. در مطالعه حاضر، برای تعیین میزان اثرگذاری در پارامتر شدت ریسک، از روش دیماتل استفاده شده است.

۳,۲. مدل دیماتل

روش دیماتل می‌تواند وابستگی متقابل بین عناصر سیستم را از طریق دیاگرام علی شناسایی کند. برای نشان دادن مفهوم پایه روابط متقابل دیاگرام علی بیشتر از گراف برای تعیین شدت رابطه متقابل استفاده می‌کند.

فرایند این روش بر اساس فرمول زنگوو [1] و همکاران در مراحل زیر خلاصه می‌شود:

مرحله۱– ماتریس میانگین ها محاسبه که در آن از هرکدام از پاسخگویان خواسته شده تا تأثیر مستقیم بین هرکدام از عوامل را به‌وسیله امتیاز دهی با یک عدد صحیح از ۰ تا ۵ که مشخص کننده «بدون تأثیر»، «تأثیر کم»، «تأثیر متوسط» و «تأثیر زیاد» هستند را مشخص کنند. در واقع X_{ij} مقداری است که پاسخگویان معتقدند عامل I بر عامل j اثر گذار است. برای عوامل قطری نیز صفر در نظر گرفته شده است. برای هر یک از پاسخگویان یک ماتریس غیر منفی n*n ایجاد می‌گردد که به این صورت نشان داده می‌شود. به‌طوری‌که K تعداد پاسخگویان و n تعداد عوامل

1 Tzeng wu

می‌باشد. بنابراین، X1, X2, X3,……,XH ماتریس‌هایی هستند از H پاسخ دهنده. برای ترکیب همه نظرات از این تعداد پاسخگو، باید میانگین ماتریس‌ها با استفاده از فرمول زیر محاسبه شود:

$$\sum Xijk\frac{1}{H}Ai=$$

مرحله ۲- محاسبه ماتریس اثرات مستقیم نرمالیزه شده است که این ماتریس با عنوان D از طریق فرمول زیر محاسبه می‌شود: D= A×S، در این فرمول $S=\frac{1}{\max \sum_{j=1}^{n} aij}$ و بوده هر یک از عناصر در ماتریس D بین صفر و یک قرار می‌گیرد.

مرحله ۳- محاسبه ماتریس روابط با عنوان T که به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$T= D(I-D)-1$$

در حالی که I ماتریس واحد می‌باشد. R و c به عنوان بردارهایی تعریف می‌شوند که به ترتیب جمع سطر و ستون ماتریس T را نشان می‌دهد. اگر فرض کنیم، R_i جمع iام سطر در ماتریس T باشد r_i هم اثرات مستقیم و هم اثرات غیر مستقیم را با توجه به عامل i نسبت به عوامل دیگر نشان می‌دهد. اگر C_j جمع ستون jام ماتریس T را نشان دهد، پس C_j هم اثرات مستقیم و هم غیرمستقیم عامل j از عوامل دیگر را نشان می‌دهد. در صورتی که j=i باشد جمع (r_i+c_j) نشان دهنده کل اثرات است. بنابراین (ri+cj) نشان دهنده درجه اهمیتی است که عامل i در کل سیستم بازی می‌کند. از سوی دیگر، اختلاف (r_i-c_j) نشان دهنده اثرات شبکه‌ای است که عامل i بر کل سیستم می‌گذارد.

مرحله ٤- تعیین حد آستانه (شیعه و همکاران[1]، ۲۷۹:۲۰۱۰).

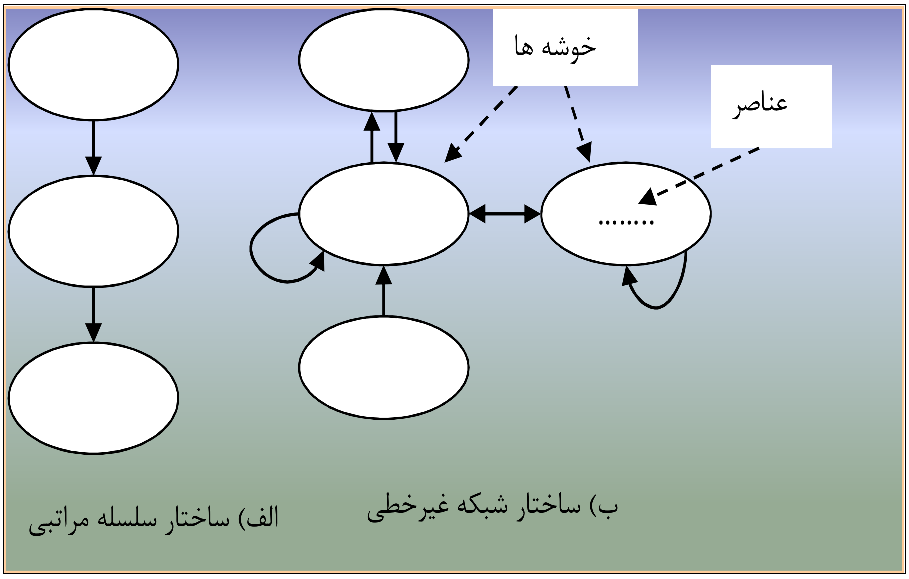
۳,۲. فرایند تحلیل شبکه‌ای

در بررسی برخی پدیده‌ها، عوامل تأثیرگذار ممکن است متفاوت بوده و یا تأثیرات متقابل متعددی داشته باشند. افزون بر این، ممکن است این عوامل از هم جدا نبوده و برهم تأثیر بگذارند. بنابراین، ارائهٔ روشی کامل که همهٔ این عوامل را پوشش دهد، ضرورت می‌یابد. مدل فرایند تحلیل شبکه‌ای توانایی پردازش تمام عوامل مستقل و غیرمستقل را دارا می‌باشد. زیرا، بسیاری از مشکلات تصمیم گیری نمی‌توانند به صورت ساختار سلسله مراتبی و خطی باشند و بین آنها وابستگی و رابطه دو سویه وجود دارد و وزن شاخص‌ها به گزینه‌ها و وزن گزینه‌ها به شاخص‌ها وابسته می‌باشد (ساعتی و وارگاس[۲]، ۷:۲۰۰٦). فرایند تحلیل شبکه‌ای، تنها تئوری ریاضی است که امکان بررسی انواع مختلف تأثیرات متقابل، وابستگی‌ها و بازخوردها را به صورت سیستمی

1 Shieh
2 Saaty & vargas

فراهم می‌سازد. دلیل موفقیت این روش، در نحوهٔ استخراج قضاوت‌ها و به کار بردن عملیات اندازه‌گیری ریاضی برای سنجش مقیاس‌های نسبی است. ارجحیت‌ها (به عنوان مقیاس‌های نسبی)یک بنیان عددی متقاعدکننده‌ای است عملیات محاسباتی اولیه را به‌گونه‌ای بامعنی هدایت می‌نمایند (همان: ۲۵).

در واقع، سیستم غیر خطی این امکان را به تصمیم گیرندگان می‌دهد که آینده را به زمان حال بیاورند و با این روش تعیین کنند که چه کارهایی باید برای دستیابی به آینده مطلوب انجام شود؟ در واقع، ساختار سلسله مراتبی به شکل خطی از بالا به پایین و دارای رابطه یک طرف می‌باشد، در حالی که ساختار شبکه‌ای، می‌تواند در همه جهات بر یکدیگر اثر گذار باشند و چرخه‌ای بین خوشه ها و عناصر درون آنها تشکیل شود (همان:۷). در شکل ۲ تفاوت‌های ساختار خطی سلسله مراتبی و فرایند تحلیل شبکه نشان داده شده است.

شکل ۲ تفاوت ساختار سلسله مراتبی با شبکه ای

ساده‌ترین شبکه از تعدادی خوشه[1] به همراه عناصر[2] درون آنها ساخته می‌شود. در مواردی که عناصر خوشه روی همه یا برخی عناصر خوشه دیگر اثرگذارند (یا از آنها تأثیر می‌پذیرند) ارتباطی بین دو خوشه ایجاد می‌شود که آن را وابستگی بیرونی[3] می‌نامیم. اگر عناصر یک خوشه روی برخی یا همه عناصر خوشهٔ خودشان اثرگذار باشند، این ارتباط را وابستگی درونی[4] می‌نامیم(همان: ۲۵).

1 Clusters
2 Elements
3 Outer dependence
4 Inner dependence

شکل ۳ ابعاد، مؤلفه‌ها و معیارهای پژوهش

٤. نتایج و بحث

٤,١. تحلیل و ارزیابی ریسک

این مرحله شامل تجزیه و تحلیل و در نهایت ارزیابی و سنجش ریسک‌های شناسایی شده در مقاصد گردشگری می‌باشد. یک روش استاندارد برای ارزیابی ریسک‌های شناسایی شده، محاسبه احتمال وقوع و پیامدها (شدت) است (ویلکس و موور[1]، ۱۹:۲۰۰۴).

٤,٢. بررسی و محاسبه شدت ریسک

در پژوهش حاضر برای محاسبه شدت وقوع ریسک‌ها از تلفیق روش Dematel و ANP استفاده شده است. هم چنین به منظور پیاده سازی روابط به دست آمده از مدل دیماتل، با فرایند تحلیل شبکه تلفیق گردیده است. در این گام با استفاده از نرم افزار فرایند تحلیل شبکه (Super Decisions) پرسشنامه‌ای تنظیم و از پرسش شوندگان خواسته شد تا میزان اثر بخشی و اهمیت نسبی (وزن) هریک از مؤلفه ها را ارزیابی کنند. سپس میزان عملکرد هریک از مؤلفه‌ها در فهرست اولیه، محاسبه شده و به عنوان میزان شدت اثرگذاری ریسک در سیستم گردشگری شهرستان مورد مطالعه ارائه شده است. جدول شماره ۱ خروجی نهایی حاصل از روش دیماتل را نشان می‌دهد و جدول شماره ۲ نمایانگر خروجی حاصل از فرایند تحلیل شبکه می‌باشد.

1 Wilks and Moore

جدول ۱ ماتریس عوامل تأثیر گذار حاصل از روش دیماتل

مؤلفه ها	P	L	E	S	M	C	T	H
P	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰
L	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰
E	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۰
S	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
M	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۰
C	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰
T	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰
H	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰

جدول۲ میزان شدت مؤلفه‌های ریسک حاصل از فرایند تحلیل شبکه

اولویت‌ها	مؤلفه‌های ریسک	ضرایب وزنی حاصل از فرایند تحلیل شبکه
۱	ساختاری و عملکردی	۰/۵۸
۲	ایمنی و امنیت	۰/٤۲
۳	اقتصادی و مالی	۰/۳۵
٤	سیاسی	۰/۲۳
۵	اجتماعی و فرهنگی	۰/۱٦
٦	حقوقی	۰/۱۲
۷	تکنولوژیکی	۰/۱
۸	محیطی و بهداشتی	۰/۰٤

٤,۳. بررسی و محاسبه احتمال ریسک

برای محاسبه احتمال ریسک، از شاخص‌های به دست آمده از روش دلفی در قالب پرسشنامه از دو گروه مدیران و کارشناسان فعال بخش گردشگری و گردشگران ورودی به شهرستان، استفاده شده است. مقیاس‌هایی که برای احتمال وقوع حوادث استفاده می‌شوند باید حتی الامکان ساده و قابل درک باشند (عسگری، ۱۳۸۸: ۷۳). به همین منظور، برای طراحی پرسشنامه‌ها از طیف لیکرت استفاده گردید. بدین ترتیب برای ارزیابی سوال‌ها و نظرات پاسخگویان، به گزینه خیلی کم ارزش ۱، به گزینه کم ارزش ۲، به گزینه متوسط ارزش ۳، گزینه زیاد ارزش ٤ و به

گزینه خیلی زیاد ارزش ۵ داده شده است. در نهایت، بر اساس تعداد فراوانی گزینه‌ها، محاسبه میانگین و میانه ارزش گویه‌ها از طریق این طیف انجام شده است. جدول ۳ نتایج حاصل از محاسبه احتمال ریسک را نشان می‌دهد.

جدول ۳ احتمال ریسک‌های گردشگری شهرستان خرم آباد

مؤلفه ها / احتمال	P	L	E	C	H	T	M	S
احتمال ریسک از دیدگاه گردشگران	۳/۳	۳/٦	۳/٤	۲/۷	۲/۸	۳/٦	۳/٤	۳/٤
احتمال ریسک از دیدگاه مدیران	۳/٤	۳/۳	۳/٦	۳/۳	۲/۷	۳/٦	۳/٥	۳/۲۸
احتمال نهایی ریسک	۳/۳	۳/٦	۳/٤۸	۲/۷	۲/۸	۳/٦	۳/٥	۳/٤

٤،٤. ارزیابی سطح ریسک سیستم گردشگری شهرستان خرم آباد

برای تحلیل و ارزیابی سطح ریسک، یکی از روش‌های متداول ماتریس احتمال وقوع- پیامد می‌باشد که در اغلب استانداردهای مدیریت ریسک مورد توجه قرار گرفته است. این ماتریس روشی است که روش‌های کمّی و کیفی را با یکدیگر ترکیب کرده و سطوح ریسک را معین می‌نماید. از این روش می‌توان برای رتبه بندی عوامل ایجاد کننده ریسک‌ها و اولویت بندی آنها استفاده نمود (عسگری، ۱۳۸۸: ۷۳).

از ضرب پارامترهای این دو ماتریس به دست آمده ریسک سیستم گردشگری شهرستان خرم آباد در هرکدام از مؤلفه‌ها محاسبه گردید. نتایج حاصل در جدول ٤ قابل مشاهده است.

$$\text{ریسک سیستم گردشگری } \mu = \left(\frac{P_i}{\max P_i} * C_i\right)$$

Pi= احتمال وقوع و Ci= شدت وقوع.

جدول ٤ ارزیابی سطح مؤلفه‌های ریسک گردشگری شهرستان خرم آباد

ردیف	مؤلفه‌های ریسک	گردشگران		مدیران		کل	
		سطح ریسک	سهم ریسک	سطح ریسک	سهم ریسک	سطح ریسک	سهم ریسک
۱	P: ریسک سیاسی	۰/۱٦۰٦	۰/۱۱٤	۰/۱٦۱٥	۰/۱۱٤	۰/۱٥۷۹	۰/۱۱٦
۲	L: ریسک حقوقی	۰/۰۸۸۱	۰/۰٦۳	۰/۰۸۱۱	۰/۰٥۷	۰/۰۸۳۰	۰/۰٦۱
۳	E: ریسک اقتصادی و مالی	۰/۲٥۰٤	۰/۱۷۹	۰/۲۷۳۷	۰/۱۹۳	۰/۲٥٦۰	۰/۱۸۸
٤	C: ریسک اجتماعی-فرهنگی	۰/۰۸٥٦	۰/۰٦۱	۰/۰۸٥٦	۰/۰٦۰	۰/۰۷۷۹	۰/۰٥۸
٥	H: ریسک محیطی و بهداشتی	۰/۰۲۳٦	۰/۰۱٦	۰/۰۲۲۲	۰/۰۱٥	۰/۰۲۲۳	۰/۰۱٦
٦	T: ریسک تکنولوژیکی	۰/۰۷٤٦	۰/۰٥۳	۰/۰۷٥۲	۰/۰٥۳	۰/۰۷۲٤	۰/۰٥۳
۷	M: ریسک ساختاری و عملکردی	۰/٤۱۳۷	۰/۲۹٦	۰/٤۲٥۷	۰/۳۰۱	۰/٤۰٥۳	۰/۲۹۸
۸	S: ریسک ایمنی و امنیت	۰/۳	۰/۲۱٤	۰/۲۸۹۰	۰/۲۰٤	۰/۲۸۲۹	۰/۲۰۸
۹	جمع کل	**۱/۳۹٦٦**	۰/۹۹٦≈ ۱	**۱/٤۱٤**	۰/۹۹۷≈ ۱	**۱/۳٥۷۷**	/۹۹۸≈۱

مرحله بعدی ارزیابی ریسک، دسته بندی مؤلفه‌های ریسک در طبقه‌های همگن می‌باشد. بدین منظور از روش Topsis برای رتبه بندی دیدگاه‌های مدیران و گردشگران نسبت به سطح ریسک‌ها استفاده شده است. نتایج حاصل، در حل مساله با این روش، به شرح جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵ طبقه بندی ریسک‌ها ازدیدگاه مدیران

طبقه بندی ریسک (مدیران)	فاصله طبقات	فراوانی	درصد
ریسک‌های بالا	۱ – ۰/۷۵	۵	۱۰
ریسک‌های نسبتاً بالا	۰/۷۵ – ۰/۵	۳۰	٦۰
ریسک‌های نسبتاً پایین	۰/۵ – ۰/۲۵	۱۳	۲٦
ریسک‌های پایین	۰/۲۵ – ۰	۲	٤
جمع کل	–	۵۰	۱۰۰
طبقه بندی ریسک(گردشگران)	**فاصله طبقات**	**فراوانی**	**درصد**
ریسک‌های بالا	۱ – ۰/۷۵	۱۰	۵/۱
ریسک‌های نسبتاً بالا	۰/۷۵ – ۰/۵	۱۲۲	٦۲/۵
ریسک‌های نسبتاً پایین	۰/۵ – ۰/۲۵	٦۲	۳۱/۷
ریسک‌های پایین	۰/۲۵ – ۰	۱	۰/۵
جمع کل	–	۱۹۵	۱۰۰

مهم‌ترین عامل تهدید کننده توسعه سیستم گردشگری در شهرستان مورد مطالعه مربوط به ریسک ساختاری و عملکردی می‌باشد. نتایج نشان دهنده آن است که توسعه گردشگری در شهرستان خرم آباد از سوی عوامل ساختاری نظیر عوامل مدیریتی، اجرایی، بازاریابی و استراتژیک و منابع انسانی بسیار مورد تهدید قرار می‌گیرد.

دومین عامل تهدید کننده از دیدگاه گردشگران و مدیران ریسک‌های ایمنی و امنیت می‌باشد. این دسته از ریسک‌ها به دلیل آن که به طور مستقیم بر روی گردشگران اثر می‌گذارد دارای اهمیت بسیاری است. این بخش از ریسک به دلیل مواجه بودن مستقیم گردشگران با آن، از دیدگاه آنها سطح بیسشتری را به خود اختصاص می‌دهد. سهم این ریسک رقم نسبتاً بالایی را به خود اختصاص داده است و نشانگر نا امن بودن منطقه مورد مطالعه برای توسعه گرشگری است.

سومین دسته ریسک‌های تهدید کننده در توسعه گردشگری شهرستان خرم آباد، ریسک‌های اقتصادی و مالی است. هرچند، میزان تأثیر گذاری صنعت گردشگری بر اقتصاد مقاصد گردشگری به عنوان یک فعالیت عمده اقتصادی متغیرهای اقتصادی کلان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و از این رو دولت‌ها، برای دستیابی به اهداف سیاست‌های کلان خود به توسعه صنعت گردشگری روی می‌آورند، اما تغییرات در اقتصاد محلی، ملی و بین المللی توسعه گردشگری را به عنوان یک عامل بیرونی تهدید کند. از این رو، عوامل اقتصادی و مالی می‌تواند تفاوت‌هایی را بین مقاصد گردشگری به وجود بیاورد. بخشی از دلایل بالا بودن این بعد از ریسک در شهرستان مذکور، مربوط به سطح کلان و

بخشی مربوط به عدم تمایل سرمایه گذاری، تخصیص بودجه و اعتبارات مالی بسیار کم برای توسعه فعالیت‌های گردشگری در این منطقه می‌باشد.

چهارمین عامل تهدید کننده برای توسعه گردشگری، ریسک‌های سیاسی است. به جرأت می‌توان گفت که تصمیمات و سیاست‌های گرفته شده توسط دولت برای بخش گردشگری، عامل بسیار مهم برای توسعه یا تهدید این بخش محسوب می‌گردد. عامل پنجم به عنوان ریسک در توسعه گرشگری مربوط به ریسک‌های حقوقی می‌باشد. وجود قوانین و آیین نامه‌های اخلاقی گردشگری، می‌تواند در نظام مند شدن توسعه گردشگری عامل بسیار مهمی محسوب گردد و نبود آن می‌تواند سیستم گردشگری را در مقاصد مورد نظر تهدید نماید. لذا باید قوانین و حقوق گردشگران و دست اندرکاران، کارفرمایان و کارکنان در این بخش مشخص و رعایت گردد.

ششمین گروه ریسک‌های تهدید کننده در این پژوهش ریسک‌های اجتماعی- فرهنگی می‌باشند که از محیط زیست انسانی افراد بومی ناشی می‌شود. وجود برخی از آداب و رسوم ها، رفتارها و ویژگی‌های اجتماعی جامعه محلی به عنوان ناهنجاری‌هایی از سوی گردشگران تلقی می‌گردد که خود سبب رانده شدن گردشگران و عدم توسعه گردشگری در مقصد مورد نظر می‌گردد. سهم ریسک‌های اجتماعی نشان می‌دهد در محدوده مورد نظر، عوامل تهدید کننده اجتماعی- فرهنگی در حد چشم گیری نیست، اما در صورت وقوع این دسته از ریسک‌ها، ذهنیت گردشگران بسیار تحت تأثیر قرار خواهد گرفت و اثرات نامطلوبی را برای توسعه گردشگری منطقه در پی خواهد داشت.

دسته هفتم از ریسک‌های شناسایی شده در محدوده مورد مطالعه، ریسک‌های تکنولوژیکی می‌باشد. این دسته از ریسک‌ها به این دلیل حائز اهمیت هستند که وجود فناوری‌های مدرن و تکنولوژی‌های نوین می‌تواند سطح ایمنی و امنیت را در فرایند توسعه گردشگری برای گردشگران افزایش دهد. در نتیجه وجود تکنولوژی و فناوری‌های به روز برای توسعه گردشگری امری ضروری به نظر می‌رسد. آسیب‌های ناشی از عدم وجود تکنولوژی یا به روز نبود فناوری‌ها، عامل تهدید کننده برای فعالیت‌های بخش گردشگری محسوب می‌گردد و توسعه این بخش را با شکست مواجه می‌نماید. آخرین دسته ریسک شناسایی شده در محدوده مورد مطالعه، ریسک‌های محیطی و بهداشتی هستند. از این رو، محیط خود می‌تواند عاملی تهدید کننده برای گردشگران باشد. در واقع محیط‌های گردشگری، علاوه بر داشتن پتانسیل‌های بالا برای توسعه گردشگری، دارای حوادث و رویدادهایی می‌باشند که توسعه گردشگری را با اختلالاتی مواجه می‌سازند.

علاوه بر این، طبقه بندی همگن ریسک‌ها نشان می‌دهد بیشترین ریسک‌هایی که در سیستم گردشگری شهرستان مورد مطالعه وجود دارد، در طبقه ریسک‌های نسبتاً بالا قرار می‌گیرد.

۵. نتیجه گیری

به طورکلی، عوامل و تهدیداتی که در این میان بر چشم انداز آینده گردشگری تأثیر خواهد گذاشت از متغیرهای اجتماعی- فرهنگی، سیاسی، حقوقی، اقتصادی، امنیتی، مدیریتی و زیرساختی، تکنولوژیکی و محیطی تأثیر می‌پذیرد و تمامی این

تهدیدات ناشی از دو گروه اصلی می‌باشد. نخستین گروه عوامل بیرونی که مربوط به محیط پیرامون و متغیرهای برون زای تأثیر گذار بر سیستم گردشگری می‌باشد. دومین گروه به عناصر درونی و متغیرهای درون زا یا ویژگی‌های درونی اثر گذار بر این سیستم باز می‌گردد. از این رو برای ارزیابی ریسک‌ها دو مؤلفه احتمال و شدت در نظر گرفته شد و این دو مؤلفه با استفاده از پرسشنامه و بررسی دیدگاه گردشگران و مدیران و Dematel_ANP مورد ارزیابی قرار گرفتند. لذا نتایج حاصله برای سازمان‌ها و برنامه‌ریزان گردشگری مورد استفاده می‌باشد. در این پژوهش کوشیده ایم تا آنچه که روند در حال توسعه یکنواخت و پایدار گردشگری را در چنین فضاهایی مورد تهدید قرار می‌دهد و اختلالاتی را که به این سیستم ممکن است وارد شود، مورد بررسی قرار دهیم. امروزه با توجه به اینکه گردشگری، در فضاهای محتمل اتفاق می‌افتد، زمان آن فرا رسیده تا چشم انداز آتی آن را در محیط و فضای در حال تحول و نامطمئن ارزیابی کنیم، زیرا دنیای موج سومی ما دارای ویژگی هایی است که همواره وجود احتمالات را افزایش می‌دهد و محیط‌ها و فضاهای شکل گیری فعالیت‌ها را غیر مطمئن می‌نماید. دلیل این فضاهای نامحتمل، تغییراتی است که در حال شکل‌گیری و وقوع است. این تغییرات و تحولات بر تمامی ابعاد زندگی بشری تأثیر می‌گذارد و بدیهی است که گردشگری نیز از امواج سهمگین تغییرات مصون نمانده و نخواهد ماند و تا زمانی که احتمالات آسیب‌ها و وقایع به کمترین حالت خود نرسد نمی توان انتظار توسعه گردشگری را با اطمینان کامل داشت. در این پژوهش با نگاهی اجمالی بر فرایند ارزیابی و مدیریت ریسک در فرایند توسعه مقاصد گردشگری، این اصل تایید و تقویت می‌شود که بررسی ریسک‌ها به صورت درست و واقع بینانه در برنامه‌ریزی و مدیریت فعالیت‌های گردشگری لازم و ضروری است. به عبارتی دیگر، پیش بینی مقوله احتمالات چه به صورت ذهنی و چه به صورت عینی دارای اهمیت بسیار زیاد و انکار ناپذیر می‌باشد. به همین منظور، باید مقوله توسعه گردشگری به صورت ساختارمند و نظامندی دربیاید تا بتوان چنین مفاهیمی را در آن درک و بررسی نمود، زیرا بررسی مقوله گردشگری بدون ساختار و سیستم، نمی تواند برنامه‌ریزان و مدیران را به درک درست و واقعی از مفاهیم ریسک و احتمالات برساند. ارزیابی ریسک سیستم‌های گردشگری با تأکید بر گردشگراین داخلی نشان گر این است که ریسک‌های درون سیستم بسیار مورد توجه می‌باشند در نتیجه کاهش ریسک باید از درون سیستم انجام بپذیرد و تا زمانی که درون یک سیستم آماده توسعه برای گردشگری نباشد، برنامه‌ریزی و تصمیم گیری برای عوامل تأثیر گذار بیرونی بی فایده است. همچنین در این مقاله به این نتیجه رسیدیم که ارزیابی ریسک می‌تواند به عنوان یک روش پیش بینی و آینده نگری دربرنامه‌های توسعه گردشگری دیده شود و با استفاده از این روش بتوانیم در حین برنامه‌ریزی به ریسک‌ها به صورت سیستماتیک دقت نماییم تا بتوانیم بهتر برای آنها برنامه‌ریزی کنیم و استراتژی‌های مناسب برای آنها را در نظر بگیریم.

یادداشت‌ها

۱- P= ریسک سیاسی، L= ریسک حقوقی، E= ریسک اقتصادی و مالی، S = ریسک ایمنی و امنیت، M= ریسک ساختاری و عملکردی، C= ریسک اجتماعی و فرهنگی، T= ریسک تکنولوژیک، H= ریسک محیطی و بهداشتی

فهرست منابع و مآخذ

آبادی سرزمین. (۱۳۸۲). طرح جامع گردشگری استان لرستان، سازمان ایرانگردی و جهانگردی استان لرستان، مطالعات شناخت، گزارش مطالعات گردشگری جلد ۲

استانداری لرستان. (۱۳۸۸). سالنامه آماری استان لرستان، اداره کل آمار و اطلاعات

سترگ دره شوری، محمد. ، عابدپور، محمود. ، دلوی محمد رضا. (۱۳۸٤). مدیریت ریسک، تهران، انتشارات موسسه علمی دانش پژوهان برین.

عسگری، علی. (۱۳۸۸). راهنمای استاندارد بین المللی ایزو ۳۰۰۱ مدیریت ریسک، تهران: انتشارات نور علم.

قاسمی، محمد. (۱۳۹۰). گردشگری به عنوان یک سیستم:نمونه مشهد، جغرافیا و توسعه ی ناحیه ای، شماره ۱۷، صص ۱-۳۱. مشهد

معصومی، مسعود. (۱۳۸۸). درآمدی بر رویکردها در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری محلی، شهری و منطقه ای، تهران: انتشارات سمیرا

Aschauer, W., 2010. Perceptions of tourists at risky destinations. A model of psychological influence factors, tourism review 65(2), 4-20

Assmuth, T., Hilden, M., Benighaus, C., 2010. Integrated risk assessment and risk governance as socio-political phenomena: A synthetic view of the challenges, Science of the Total Environment 408, 3942-3953.

Bentley, T.A., Page, S.J., 2008. A decade of injury monitoring in the New Zealand adventure tourism sector: A summary risk analysis 29, 857-869.

Brown, D.s., 2009. An assessment of mountain hazards and risk-taking activities in Banff National Park, Alberta, Canada, A thesis submitted to the Faculty of Graduate Studies of The University of Manitoba in partial fulfilment of the requirements of the degree of Master of Science, Department of environment and geography

Eitzinger, C., Wiedemann, P., 2007. Risk perceptions in the alpine tourist destination Tyrol an exploratory analysis of resident's views, tourism management 28, 911-916.

Fuchs, G., Reichel, A., 2006. Tourist destination Perception: The case of Israel, Journal of Hospitality & Leisure Marketing 14(2), 83-108.

Fuchs, A., Reichel, A., 2011. An exploratory inquiry into destination risk perceptions and risk reduction strategies of first time vs. repeat visitors to a highly volatile destination, tourism management 32, 266-276.

Glaesser, D. 2003. Crisis management in the tourism industry, Oxford, Butterworth-Heinemann.

Gunn, Clare, A. 2002. Tourism planning, Rout ledge.

Hsu, T.H., Lin, L.Z., 2006. Using fuzzy set theoretic techniques to analyze travel risk: An empirical study, Tourism management 27, 968-98.

Inskeep, E. 1991: Tourism planning, van Nostrand Reinhold, New York.

Kemp, C., 2009. Event tourism: A strategic methodology for emergency management, journal of business continuity and emergency planning 3(3), 227-240.

Leiper, N., 2004. Tourism management (3rd ed.). Frenchs Forest: Pearson Education Australia.
Lepp, A., Gibson, H., 2003. tourist roles, perceived risk and international tourism, Annals of tourism research .30 (3), 606-624
Peattie, S., Clarke, P., Peattie, K., 2005. Risk and responsibility in tourism: promoting sun-safety, tourism management 26, 399-408.
Pizam, A., Jeong, G.H., Reichel, A., Boemmel, H.V., Lusson, L.M., Steynberg, L., Costache, O.S., Volo, S., Kroesbacher, C., Kucerova, J., Montmany, N., 2004. The Relationship between Risk-Taking, Sensation-Seeking, and the Tourist Behavior of Young Adults: A Cross-Cultural Study, Journal of Travel Research 42, 251-260.
Quintal, V.A., Lee, J.A., Soutar, G.N., 2010. Risk, uncertainty and the theory of planned behavior: A tourism example, tourism management 31, 797-805
Ritchie, B.W. 2009. Crisis and disaster management for tourism. Bristol, UK ; Buffalo: Channel view publication.
Saaty, T.L., Vargas, L.G., 2006, Decision Making with the analytic network process, New York: Springer science and Business Media
Shieh, J.I., Wu. H.H., Huang. K.K., 2010. A DEMATEL method in identifying key success factors of hospital service quality, Knowledge-based system 23, 277-282.
Simpson, P.M., Siguaw, J.A., 2008. Perceived Travel Risks: The Traveller Perspective and Manageability, International Journal of Torism Research 10, 315-327.
Sonmez, S., Graefe. A.R., 1998. Influence of Terrorism Risk on Foreign Tourism Decisions, Annals of tourism research. 25 (1), 112-144.
Tsai, C.H., Chen, C.W., 2011. The establishment of a rapid natural disaster risk assessment model for the tourism industry. Tourism management. 32, 158-171
Tsuar, S.H., Tzeng, G.H., Wang, K.C., 1997. Evaluating Tourist Risks from Fuzzy Perspectives. Annals of Tourism Research 24 (2), 796-812.
Wilks, J., Moore. S., 2004: Tourism risk Management for the Asia Pacific region: An authoritative guide for managing crisis and disasters, Australia, Griffith University: CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd.
Ye, X., Wen, J., 2009. Study on Disaster Risk Management Framework in Tourist Destination, International Conference on Environmental Science and Information Application Technology, 182-186.
Ye, X., Wen, J., Ding, P., 2009. Integrated natural disasters risk management in tourism destination (a case study of 5/12 WenChuan Earthquake), Management of Innovation and Technology (ICMIT) conference, 1248-1252.
Zvaigzne, A., 2008. Risk diversification strategies of Latvian rural tourism enterprises, Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 3 (12), 387-394.